

Joka XXXII.

(részletek)

Kivéve a cigányokat?

Másnap Janóék ismét ott voltak a káposi szőlődombon... Pardon! Szőlőhegyen. Ők később érkeztek, hisz messziről jöttek. Azonnal feltűnt számukra a hangulatváltozás. Tegnap még reménytelinek tűntek, mára azonban kedveszegetten fröcskölték a permetlevet a növényekre, könnyekkel küszködve locsolták a kénes vizet a földbe. Szót is alig váltottak egymással.

Janó, amint szerét ejthette, meg is kérdezte az iskolamestert. Kivárta a pillanatot, amikor egyedül maradt, akkor állt elé.

– Az a gazda, akinél először felütötte fejét a kór, hajnalban elkezdte kivágni és feltüzelni a beteg tőkéket. Többen odamentek, s látták ugyanazt, amiről tegnap beszéltünk. Nem vakok ők sem. Most már tudják, hogy nincs, vagy csak alig van értelme annak, amit másodnapja teszünk. Erre a kékkórra nem hatásosak a levek, amit eddig mindig sikerrel használtunk. Akik saját szemükkel győződtek meg róla, vagy elmondták másoknak is vagy nem... Valójában mindegy is, mert a búvalbéleltség maga is ragályos. Éppúgy terjed. Az is elkapja, aki okát sem tudja. Ambár inkább hiszem, hogy nem beszélték el a dolgot, mert akkor vagy mások is vágnák már a tőkét vagy szétszéledtek volna. Nem permeteznének ilyen konokul. Nem akarták reményétől fosztani a faluközösséget... Én mondom, Joka, jóemberek ezek.

– És a tudós könyvek? Nem jutott általuk előbbre?

– Ilyen szőlőkorról egyikben sem írnak.

– A plébános úr tegnap azt mondta – idézte fel Janó –, hogy egyetért abban, hogy ez kórság a szőlőfenekedéshez hasonlít leginkább. Milyen betegség az a szőlőfenekedés?

– Nem fenekedés: Fenesedés! Az olyan, hogy a szőlőlevélen előbb fehér pöttyök jelennek meg. Akkorák mint a harmatcseppek. Azután ezek összekötődnek egymással, végül olyan fehérek lesznek a levelek, mintha valami finomlisztet szórtak volna rájuk. Csak ezt nem lehet lesöpörni róluk. Olyan, mint valami penészszerűség. A hamuszürkévé vált levelek végül lehullanak tőle. Nagyon legyengíti a szőlőt. Kevesebb is terem miatta, de rosszabb lesz a minősége is. Végzetes kárt azonban ritkán okoz... főleg, ha időben nyakon csípjük ökelmét. Ellene mindig beváltak a permeteink, amik most cserben hagynak... Ez a mostani kór valóban nagyon hasonlít rá, de nem fehér színben jött. Láthatta, Joka: nagyon is kék. És nem is pöttyökkel kezdődik, hanem egyből folttal. A levéltenyér közepéből terjed kifelé. Pár napra rá, hogy szélről szél-ig ellepte a levelet, kiszívja az életerejét. Olyan zörgőssé teszi, mint a faleveleket az ősz az avarban. Csakhogy ezek nem hullanak le, mert ez a kékség arra azért ügyel, hogy továbbra is neki szolgáljanak. Gondolom, folyvást szívja általuk a nedveket a főnövényből. Hát ilyen ravasz és gonosz valami ez... És fegyvertelenül talált minket.

– Penészszerű? Ugye ezt mondta – járult az iskolamester elé fertály óra múlva.

– Igen. Azt mondtam.

Néhány parasztasszony csapódott melléjük valami átlátszó ürüggyel, mivel igencsak fúrta oldalukat, hogy miről beszélgethetnek egymással. Nemrég is milyen hosszan szóval tartotta ez a cigány a mester urat, most meg megint vele sertepertél. Janó sajnálkozva felhúzta a vállát, s rövidest visszament a lánya mellé.

– Elfáradtál, kincsem? Nem csodálom. Ha oda a hangulat, nehezebb a munka. Szerintem abbahagyhatod a vízfordást. Vannak elegendő rá. Senki sem szólhat egy rossz szót rád, ha hosszabban megpihensz.

– Igen. Penészszerű! – toppant melléjük az iskolamester, akinek sikerült kiszabadulnia a nők koszorújából. – Valami eszébe juthatott, Joka. Különben nem kérdi.

– Lehet, hogy butaság, de talán egy próbát megérne...

– Mire gondolsz? Mondja csak bátran, de talán kerüljünk előbb oda a fák mögé. Ott kevésbé keltünk feltűnést...

– Nos, mire gondolsz? – hangzott el újra a kérdés, amint a mondott helyre értek.

– Kissé messzebről kezdem, ha van türelme... Minket, cigányokat sokszor szidalmaznak úgy, hogy koszos vagy mocskos cigányok. Talán a rongyokban járó legszegényebb csapatainkról gondolják ezt mindannyiunkra. Pedig láthatja rajtam is, a lányomon is... Ha tehetjük, mi is rendes, tiszta és szép ruhába járunk, még ha szegényesebb is öltözetünk, mint a parasztoké. Ingyen nem ad egy takács se vásznat. Karavánjaink összekoldult, mások által már elrongyolt, szemétdombra vetett ruhadarabokból öltözködtek. Sokszor váltóruha sem adódott. Persze, hogy menthetetlenül megszakadozott, folt hátán is folt-varrott lett. Hogy miért mondom el mindezt? Hát azért, hogy ne higgye, nem igyekeztek a mi asszonyaink is rendbe hozni, tisztán tartani, amit viselünk. A szemétdombról szedett, penészes ruhákat is szépen helyrehozták. Ha koldulásból tejet szereztek, félre tették egy részét, megaludni. Sokszor persze – de ezt csak a rend kedvéért mondom – eleve romlott, megsavanyodott tejet sóztak rájuk. No, de bárhogya is! Ebbe áztatták be a penészes ruhát. Kissé vízzel meghígították a tejet és mindig úgy tették, hogy amennyire csak lehet, folyton tűzzön rá nap. Aztán pár óra múlva kimosták a megszokott módon. A penészfolt és a penészszag is odalett. Nyomuk sem maradt. A makacs fűfoltot is tejjel szedték ki. Igaz, ahhoz nem kellett, csakis a fűnyomos részt beáztatni... Aztán meg azt láttam, amikor zenész cigány családokkal találkoztunk, hogy a kunyhópenészt kecsketejjel locsolgatták. Ők ugyanis letelepedetten éltek, kunyhókban. Csak azért jegyeztem meg, mert egybevágott a mi tapasztalatainkkal... Ők tejhez is sűrűbben jutottak. Azt mondták, hogy nem kell aludttej, rendes tejjel is szépen megy a dolog. Még a vörösbőr foltjait is kieszdi a férjeik ingéből, ha valamelyik mulatozó „tréfaként” meglocsolja... Ezért gondoltam azt, hogy talán érdemes lenne megkísérlni. Ha az kékség valóban valamiféle penészfajta lenne ... Hátha azzal is elbánna?

Az iskolamester hallgatásba burkolózott. Nem mondott annyit se, hogy bikk vagy makk. Janó egy idő után újra megszólalt.

– Mondja meg, bátran, ha butaságnak tartja! Csak azt gondoltam, semmit nem vesztenek vele, ha megkísérlik.

– Nem, nem, Joka! Nem gondolom butaságnak, hiszen minden felfedezés alapja a megfigyelés, a tapasztalat. Csak nem értem, miképp vethet gátat a penésznek a tej... Talán körbe öleli és megfojtja? Vagy a napsütés kicsapat valamit belőle, ami közömbösíti? ...A tej zsíros. Még hígítva is megtapad. Lehet, hogy nem tudja levenni magáról a penész, és nem jut levegőhöz? Szerettem volna megérteni... Csak ezért voltam csendben. Amint mondja, nem egyedi eset volt. Az egyszeri szerencsét, a véletlent vagy csodát tehát kizárhatjuk.

Tanítólag felemelt a mutatóujját és előrehajolt. A következő szavait Flarénak címezte.

– Valamilyen hatást viszont, pusztán azért, mert magyarázatát adni még nem tudjuk, nem tekinthetünk megcáfoltnak. Az teljesen tudománytalan lenne... Az lenne csak az igazi balgaság – fordult ismét Janóhoz. – Kárt tényleg nem okozunk, ha csak a néhány liter elpazarolt tej árát nem tekintjük annak. Nyerhetünk azonban ez áron új reményt, és teremthetünk vele türelmet is ahhoz, hogy végideje előtt ne tüzeljék

fel az egész szőlőt... Szerintem ez a plébános úrnak is tetszeni fog. Menjünk hozzá! Mondja el neki is ezt a felvetését. Másabb az, hitelesebb a saját szájából, mint az én szavaim által.

Janó tehát kislányával és az iskolamesterrel megkereste a mosolygó plébános urat. A csupaszem asszonyok most néztek csak nagyot. A plébános úr még a vállát is átölelte, úgy hallgatta a cigány szavait. Ni, hogy bólogat arra, amit mond neki. A mester úr is, milyen kedélyes lett... De szép az a cigány kislány! (Ez utóbbi kijelentés ugyan nem illett az előzőek közé, de aki kimondta, maga is a csupaszem asszonyok egyike volt. És igazat szólt. Flaré megint sütkérezett abban, amit már sokszor megélt: apukájával egyenrangúként beszéltek a nagytekintélyű emberek.)

A kíváncsiaknak nem kellett sokáig várakozniuk. A titok, hogy miről folyhatott a szó közöttük, nemsokára napfényre került. A plébános úr magához intett néhány férfit, akik segítségével maga köré hívta a szőlősök mentésén munkálkodó valamennyi személyt.

Fellépett az egyik felborított fakád tetejére, s onnan szólt a jelenlevőkhöz.

– Vannak, akik már tudják. Sokan, vannak közületek, akik sejtik... Úgy tűnik, hogy erre az új kékkórságra nem hatnak a vegyszereink. Görbe Szabó gazda reggel már fel is adta. Nála kezdődött és nála pusztított – eddig legalábbis – legkegyetlenebbül ez az új betegség. Ki tudja, nem ez a sors vár-e mindannyiunk szőlejére?

Néhányan némán bólogtak, többen fájdalmasan felsóhajtottak. Volt, akinek könnye eleredt. Leghátul valami vita támadt... A plébános úr azonban érces hangon folytatta:

– Vannak idők, amikor megpróbál bennünket az Úr! Kápos közössége egy emberként állt ki a bajban, vállt a vállhoz vetve igyekezett menteni a menthetőt. Ez – bármi is lesz itt a végeredmény – Istennek tetsző viselkedés volt. Erre – úgy hiszem – mindannyian büszkék lehetünk, és időnk végéig emlékezni fogunk. Kérjük Istent – ahogy eddig tettük külön-külön –, most együtt és itt egy közös fohászban: hárítsa el fejünk fölül e bajt, mert a mi erőink talán véget értek... Ereszkedjetez térdre, s mondjátok utánam!

Amikor az ima végére értek, s mindenki újra felegyenesedett, a plébános úr ismét megszólalt.

– Azt mondtam az imént, fohászkodásunkat megelőzően, hogy a „mi erőink talán véget értek”. Talán! Talán, mert ha amivel küzdünk esetleg a penész atyafisága, lehet még egy eshetőségünk. Mellettem ez az ember – közsismerten: Joka – új reményt adott. Kipróbálásra méltót, amellyel tehetünk még egy kísérletet. Elbeszélte nekünk – mutatott az iskolamesterre – hitelt érdemlő módon, hogy a penész ellen másutt sikerrel alkalmazták a tejes permetezést.

– Persze, a cigányok között! – hallatszott valahonnan hátulról.

– Te voltál az, Bürkés Dávid? Ezer közül megismerném a hangodat. Miért nem álltál ide tegnap reggel elénk? Miért nem mondtad, hogy márpedig cigány, különösen olyan, aki nem falunk lakója, ne jöjjön ide! Ne jöjjön menteni a vagyonunkat!? Miért nem szóltál neki, hogy legalább a cigány kislányát hagyja otthon?! Vagy ha idehozta, legalább ne dolgoztassa értünk?! Miért nem álltál oda Joka elé, s mondtad volna neki: bolond vagy te, kötni való, hogy ingyen dolgoztok itt két nap! Sőt, a magad dolgát hátráltatod ezzel. Mert azzal így továbbra is adós maradsz a plébániának?! Hogy lesz meg akkor ennek a kicsi lánynak a tandíja, amiért bevállaltad? Miért nem mondtad neki még jókor, időben, hogy ne töprengjen rajtunk?! Azon, hogy miként lehetne mégiscsak megmenteni a mi szőlőseinket? Ne szóljon bele! Semmi köze hozzá! Szégyellem magam miattad, Dávid fiam! Hányszor hallottad a szót? Szeresd felebarátodat, mint tenmagad! Hallottad-e egyszer is, hogy „kivéve a cigányokat”? Kettőtök közül ez az ember, s ez a kicsi lány hajolt felénk felebarátként, teljesítve a Jóisten parancsát. Bürkés Dávid, szállj magadba! Van okod a pironkodásra!

Flaré úgy nézett a plébánosra, mintha valami szentet látna a templom faláról. Bárkinek megesküdt volna, hogy dicsfényt is látott a pap bácsi tarkója mögött. Egy szavát sem akarta elveszíteni. Mindegyiket a szívébe zárta. Janó viszont azt sem tudta, hova nézzen e szózat hallatán. Zavarában csak toporgott. Az iskolamester igyekezett oldani a feszültségét, a fülébe sutyorogta:

– Jó emberek ezek, én mondom. Csak példát kell nekik állítani.

– Te kicsinyled le ezt az írni-olvasni is tudó embert, ezt a kitüntetett csatahőst? Megírt róla nekem mindent a bötönyei pap! Azt az embert, aki áhítatában a saját erejéből útszéli feszületet állított? Ki vagy te, Bürkés Dávid, hogy lekicsinyled őt és az övét?

A helyiek mind rosszállóan vetették hátra tekintetüket.

– Jól van, na! Nem úgy gondoltam – hallott messziről Dávid hangja.

„Nem úgy gondolta!” „Nem úgy gondolta!” hömpölygött előre innen is onnan is. „Bocsánatot kért!” mondta a közelben valaki, ami ugyan nem volt igaz, de kétségkívül békítően hangzott.

– Én kérek elnézést, Joka fiam... De folytatom tovább, amit kénytelen voltam félbeszakítani... Mivel ez a kék kórság – az iskolamester úr szerint – és magam is úgy látom, leginkább a szőlőfeneségre hasonlít, az meg a penészsre, érdemes lenne megpróbálnunk a teljes megpermetezést is. Jól figyeljete a szavamra! Joka sem állította, mi sem mondtuk, hogy használni fog. Lehet, hogy mit sem ér, hisz ez a kétség sem biztos, hogy atyafiságos a penésszel. Amit eddig fröcsköltünk a szőlőre nem használt. A tej nem kerül sokba. Próbaképp egy-két-három kajtár tejre és ugyanannyi vízre lesz szükségünk összesen. Hogy azok szőlőjére is jusson a tejből, akiknek nincs odahaza. Akinek van otthon, az hozzon! Ez csak nem nagy ár egy mentési kísérletért? Ugye emberek?

Vita nem lett köztük. Egyetértettek. Ez tényleg nem nagy veszteség. Aki tehette elment tejért. A többiek meg megpihentek. Észre sem vették, de odalett a teljes búskomorságuk. Az esélyeket kezdték latolgatni. A legtöbben arra hajlottak, hogy lehet igazsága annak a cigánynak, hiszen a mester meg a plébános úr mégis csak tanult ember, s amint elhangzott ez a Joka is az... Cigány létére! Ki hallott ilyet? De igaza van a plébános úrnak abban, hogy ritka egy önzetlen ember...

Délutáni egy órára már a vízzel felhígított tejjel való megfröcsköléssel is végeztek. Szorongva, csodára várva, de a reggeli óráknál jobban bizakodva várták a másnapot. Többen odamentek lefelé jövet, hogy kezdet fogjanak Jokával. Flaré több piros almával meg egy szép körtével is gazdagabb lett. Az ajándékok mellett számos fejsimogatásban is része volt, a rámosolygásokból pedig még több jutott neki.

Hazafelé gyalogolva Flaré sorra felidézte édesapjának azt, hogy miként teremtetten le a káposi plébános azt az akármilyen Dávidot. Szóról szóra igyekezett visszaadni, mintha az apja nem ott állt volna tőle két lépésre. Olyannyira belefeledkezett az események és elmondottak felsorolásába, hogy már jóval túl voltak a bötönyei bíróságon, az alvág közepén járhattak, amire eszébe jutott, hogy felkérdezkedjen az apja nyakába.

Ha nem veszi el a lelkesedését, bírni fogja ezt a hosszú távot – mosolygott magában Janó.

Odahaza viszont alig meséltek néhány szót arról, hogy aznap mit végeztek. Inkább hallgattak csak. Nyica és Mamó is látta, hogy csaknem leragad a szemük, így hát kérdések nélkül hagyták őket. Csak Mirkó érdeklődött lankadatlan, de mindhiába.

– Gyere holnap velünk, ha annyira kíváncsi vagy! – felelte Flaré, ám az öccse most se hajlott erre.

Hamar lefeküdtek hát, s alighogy letették a fejüket, máris álomba szenderültek. Ahogy mondani szokás: az igazak álmát aludták.